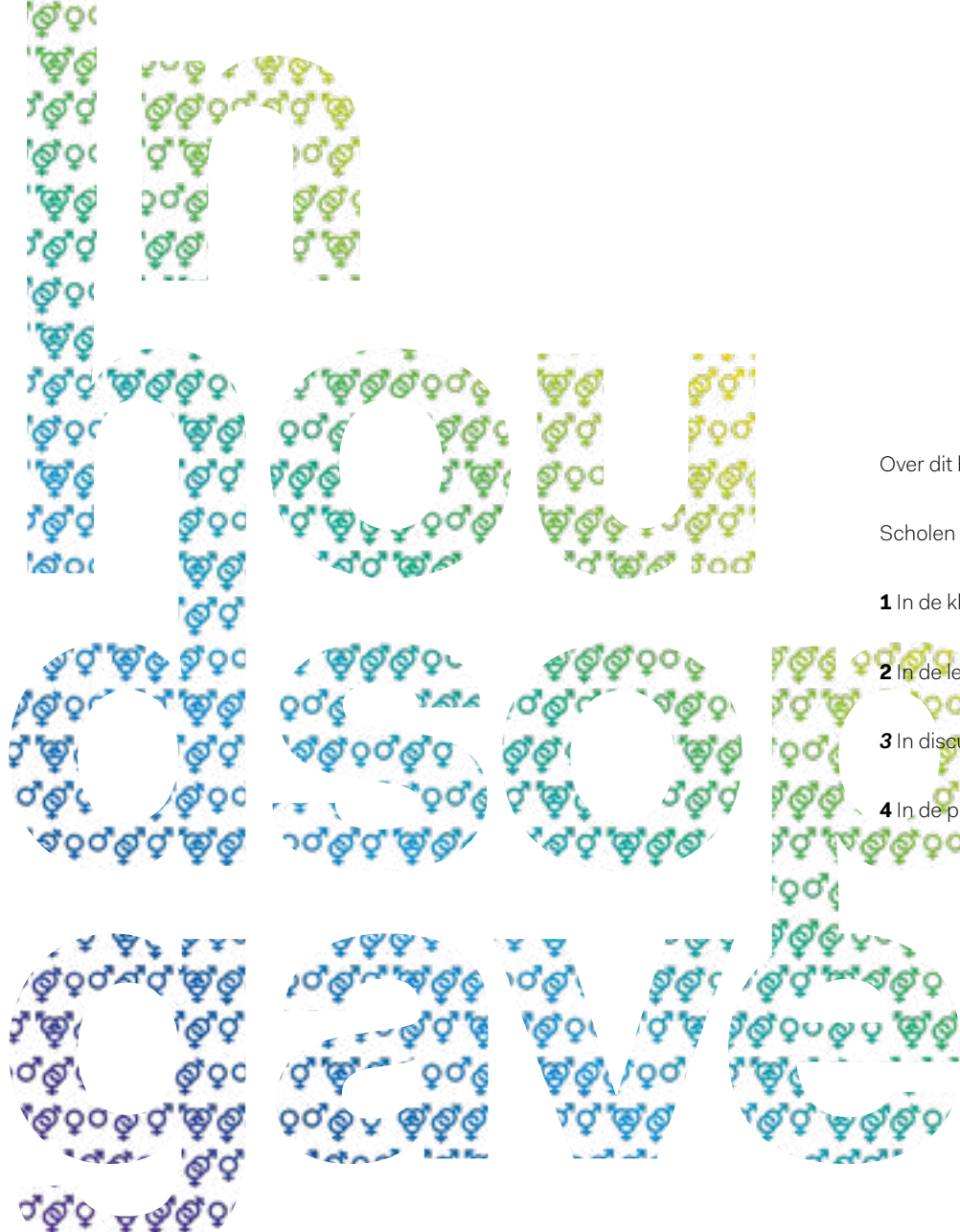

Waar begin je?

Met leerlingen en leraren
in gesprek over **respect**
voor seksuele diversiteit

Over dit boekje.....4

Scholen als spiegel van de samenleving8

1 In de klas: wat leerlingen vertellen16

2 In de lerarenkamer: hoe leraren reageren.....38

3 In discussie: wat betekent dit?.....58

4 In de praktijk: wat kunnen we doen?78

Over dit boekje

Dit boekje is bedoeld voor leraren en schoolleiders. Het vertelt het verhaal van gesprekken in scholen met leerlingen, leraren en schoolleiders. Wat ervaren de leerlingen van de zorg en aandacht voor seksuele diversiteit? Hoe maakt het schoolpersoneel werk van dit thema, vanuit de zorg dat de school veilig moet zijn voor alle leerlingen? Waar hebben beide groepen behoefte aan? En tenslotte: wat maakt nou het verschil waardoor de aandacht voor seksuele diversiteit ook ècht van de grond komt in een school? De gesprekken zijn met name gevoerd in het voortgezet onderwijs, maar de meeste situaties in dit boekje zijn ook zeer herkenbaar voor het primair en middelbaar beroepsonderwijs.

Scholen als spiegel van de samenleving

“homo!”

Voor leerlingen die lesbisch, homoseksueel, biseksueel of transgender zijn of een intersekse conditie hebben (lhbti) is het op school minder veilig dan voor andere groepen leerlingen. Slechts een kwart van de leerlingen zegt dat je het op school eerlijk kunt zeggen wanneer je seksuele oriëntatie afwijkt van de (heteroseksuele) norm. Veel leerlingen komen bewust pas ná hun middelbare schooltijd uit de kast. Dat is niet zo gek, als je bedenkt dat pesten en schelden met 'homo' aan de orde van de dag is.

Scholen zijn verplicht met hun leerlingen te werken aan een respectvolle houding met betrekking tot seksuele diversiteit. Ook willen scholen graag een veilige omgeving zijn waarin leerlingen goed kunnen leren. Op het gebied van seksuele diversiteit blijkt dat vaak lastig te zijn: landelijke monitoring laat zien dat lhbti-leerlingen zich onveiliger voelen en vaker te maken hebben met pesten en geweld dan andere leerlingen. Soms wordt het onderwerp vermeden. Waarom zou je het apart over homo's, lesbo's, biseksuelen, transgenders en mensen met een intersekse conditie moeten hebben, iedereen is toch gelijk? Maar de ervaringen en behoeften van lhbti-leerlingen op het gebied van seksuele oriëntatie en genderexpressie blijven dan onopgemerkt. Scholen ervaren de maatschappelijke druk om aandacht te besteden aan thema's die voor spanning in de samenleving zorgen. Want regelmatig doet de maatschappij een beroep op het onderwijs in discussies over bijvoorbeeld waarden en normen, democratisch burgerschap en seksuele diversiteit. Daarbij blijkt het thema seksuele

diversiteit een belangrijke graadmeter te zijn waaraan je goed kunt zien of een school de sociale veiligheid en het thema burgerschapsvorming op orde heeft.

Voor leraren is het een hele uitdaging om hier het hoofd aan te bieden. Zij hebben oog voor hun leerlingen, willen benaderbaar zijn voor een kind dat met vragen zit rondom zijn seksuele identiteit, spreken de klas aan op homopesten. Maar ze zoeken ook naar houvast om het onderwerp bespreekbaar te maken, hebben behoefte aan specifieke kennis en vaardigheden, en lopen aan tegen de tegenstelling tussen de geldende normen op school en de normen van de samenleving. Dezelfde leerlingen die doordeweeks op school te horen krijgen dat schelden met 'homo' kwetsend is, horen in het weekend hun ouders soms langs het voetbalveld tekeergaan met 'homo' en 'mietje'. Toch is de schooltijd de ideale periode om leerlingen respect te leren ontwikkelen voor seksuele diversiteit. De vraag is niet langer óf scholen dit aanpakken, maar h^óe zij dit aanpakken.

Op welke manier gaan leraren en schoolleiders dan het beste te werk? En hoe gaan zij om met hun eigen normatieve opvattingen over seksualiteit en seksuele diversiteit? De Onderwijsalliantie voor Seksuele Diversiteit* is in 2016 en 2017 op zoek gegaan naar goede praktijken en inspirerende voorbeelden. We gingen na welke factoren scholen stimuleren of hinderen om werk te maken van seksuele diversiteit binnen het kader van de zorg voor sociale veiligheid.

De verhalen en perspectieven die we in dit boekje hebben opgetekend, zijn gebaseerd op individuele en teamgesprekken, intervisiebijeenkomsten, spiegelgesprekken en interactieve workshops over sociale veiligheid en seksuele diversiteit met schoolleiders, leraren en leerlingen. Om de stem van de leraren en leerlingen recht te doen en het geheel toch leesbaar te houden, zijn deze gesprekken tot één ketting van meningen en ervaringen aan elkaar geregen.

Daarnaast staken we ons licht op bij externe lesaانبieders, schoolbegeleiders en trainers die op scholen komen om over dit onderwerp te praten of voor te lichten. Tenslotte konden we ons baseren op onze eigen jarenlange ervaring in het werkveld. Dit alles hebben we beschreven in het rapport '[Niet langer een keuze](#)'.

Leerlingen hebben openhartig en genuanceerd gesproken over hun eigen ervaringen en ontwikkeling op het gebied van seksuele oriëntatie, genderexpressie, sociale veiligheid binnen de school en hun behoeften en verwachtingen van de leraren en schoolleiding. Leraren en schoolleiders toonden zich bereid om stil te staan bij hun eigen vooroordelen en weerstand, en daar professioneel mee om te gaan. We nodigen de lezer uit om aan te schuiven in de kring en kennis te nemen van de dilemma's, inzichten en perspectieven die zich tijdens deze gesprekken openbaarden.

Stichting School & Veiligheid ondersteunt scholen bij het creëren van een sociaal veilig klimaat. Aandacht voor seksuele diversiteit omvat niet alleen educatieve invulling van de kerndoelen, maar ook de pedagogische houding van de school. Op de website Gay&School heeft de stichting alle aanbod voor het onderwijs rond het thema seksuele diversiteit overzichtelijk verzameld.

www.schoolenveiligheid.nl

www.gayandschool.nl

COC Nederland vertegenwoordigt de ervaringen en wensen van lhbt-leerlingen. Hiervoor brengt het COC de veiligheidsbeleving en integratie van specifieke empowerment of zorg voor lhbt-leerlingen onder de aandacht. COC-afdelingen verzorgen door het hele land gastlessen op scholen. Het GSA-Netwerk van het COC ondersteunt scholieren en docenten bij de organisatie van hun GSA.

www.coc.nl

www.voorlichtingindeklas.nl

www.gsanetwerk.nl

EduDivers adviseert scholen op basis van onderzoek en praktijkervaringen rond omgaan met diversiteit. EduDivers voedt het perspectief met kennis uit onderzoek en praktijkervaring met betrekking tot werkzame elementen die de schoolcultuur positief beïnvloeden.

www.edudivers.nl

Wettelijke achtergrond

In december 2012 paste de overheid de kerndoelen voor het onderwijs aan. Scholen werden verplicht gesteld hun leerlingen een respectvolle houding aan te leren ten aanzien van seksuele diversiteit. Een maatschappelijke en politieke discussie over pesten leidde in augustus 2015 tot de vernieuwde wet 'Veiligheid op school'. In de huidige situatie moeten scholen zorgen voor een sociaal veilige leeromgeving, is monitoring van de veiligheidsbeleving verplicht en moet elke school een vaste coördinator hebben voor het anti-pestbeleid. Hoe scholen invulling geven aan de kerndoelen en de zorgplicht voor sociale veiligheid, mogen zij zelf weten. De wet zorgt voor een verschuiving van een anti-pestaanpak naar een preventieve aanpak: een open en veilige cultuur.

1. In de klas:

**wat leerlingen
vertellen**

Wanneer voelen leerlingen zich veilig? Wat betekent dat voor de manier waarop ze met elkaar omgaan? Welke taal gebruiken leerlingen als ze praten over hun eigen identiteit en over seksuele diversiteit? Wat verwachten ze hierin van hun leraren? Gesprekken met lhbtj-leerlingen laten zien dat het lastig is om de nuance aan te voelen tussen vriendschappelijk plagen en homopesten, waarom het nodig is dat leraren dat leren en hoe de school daarvoor kan zorgen. De leerlingen maken ook duidelijk hoe zij denken over sociale veiligheid, hoe je die kunt meten en op welke manier je (seksuele) identiteit belangrijk is in relatie tot de sociale veiligheid op school.

Hoe zou het anders kunnen?

'Er is nergens uitleg over. Jongeren van mijn school weten alleen wat ze van anderen horen, leugen of niet. Dus gaan er vaak negatieve geruchten over mensen rond, zoals: 'De vieze trans', over de jongen die nu lang haar heeft en nagellak draagt. Er wordt gewoon niets over verschillende genders verteld. Dat is jammer,' vertelt een havo-leerling.

Hoe komt het dat dit soort geluiden op school de ronde doen? En op welke manier zou dat anders kunnen?

Verschillen zijn normaal

'Het moet gewoon duidelijk worden dat het normaal is', zegt een vmbo-leerling, als we vragen wat bijdraagt aan de veiligheid op school. Wát moet er dan precies normaal worden gevonden? 'Nou, dat je als jongen op meisjes of op jongens zou kunnen vallen. En dat daar door leraren en leerlingen over gepraat wordt.'

Maar op welke manier wordt de school daar dan veiliger van, vraagt een leraar voorzichtig. 'De school moet voorlichting geven over de verschillen die er zijn. Als dat in de les wordt verteld, dan heeft iedereen vanzelf al meer respect voor elkaar.' Een havo-leerlinge is dat met hem eens, maar wil het genuanceerder

zien: 'Als je dan toch over verschillen gaat praten, doe het dan goed. Nu heeft iedereen het altijd maar over die hokjes: je bent homoseksueel, of lesbisch.'

In de les – diversiteit als voorbeeld

Hoe zou er dan over gepraat moeten worden? Er wordt toch in de biologieles of bij maatschappijles vast wel aandacht aan besteed?

De leerlinge is geïrriteerd over het gebrek aan diversiteit en nuance in de lessen op school: 'Een les of een voorlichting moet niet alleen gaan over je geaardheid. Hoe je jezelf identificeert, dat kan biseksueel, lesbisch, transgender zijn of queer, van alles, dat is heel breed. Daar wordt nu niks over uitgelegd. Zo krijgen jongeren maar halve informatie.'

Spectrum van seksuele diversiteit en genderidentiteit

Lhbt-leerlingen voelen zich onderdeel van een breed spectrum van seksuele diversiteit en genderdiversiteit. Vooral havo/vwo-leerlingen willen worden aangeduid als lhbtqap+: lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, met interseksuele conditie, queer, aseksueel, panseksueel, en wat er nog meer is.

Een klasgenoot valt haar bij: 'Doordat je daar geen les over krijgt, heb je zelf ook niks om je aan vast te houden. Als voorbeeld bedoel ik, terwijl je bezig bent met je eigen ontwikkeling. Niet iedereen voelt zich een jongen of een meisje, en dat hoeft ook niet. Soms weet je nog niet precies wie of wat je bent, het is normaal om daarnaar op zoek te zijn. Maar dat geldt voor iedereen. Dus als we daar les over krijgen, is het voor niemand een punt, omdat je allemaal dezelfde dingen aan het ontdekken bent.'

In de les – begrip en respect

De lessen moeten dus gaan over seksuele diversiteit in de breedste zin van het woord. Voor de herkenning door lhbt-leerlingen, maar ook om daarmee te laten zien dat er verschillen zijn waar iedereen respect voor moet hebben. Maar niet alleen dat: 'Er moet ook verteld worden dat het niet erg is', zegt één van de vmbo-leerlingen. 'Dat je je niet hoeft te schamen voor wie je bent en op wie je valt.' Begrip van medeleerlingen dus: zij moeten weten dat er lhbt-leerlingen zijn, snappen wat dat betekent, zich kunnen inleven in hoe deze leerlingen zich voelen. En een respectvolle houding laten zien: 'Je hoeft niet meteen de community te omhelzen', zegt een leerling, 'maar elkaar in je waarde laten, er positief mee omgaan, wie of wat je ook bent.'

Lars (17, havo):

'Wat mij belangrijk lijkt is dat het verschil tussen heteroseksualiteit en alles uit het lhbtq+ spectrum wat kleiner wordt gemaakt. Door

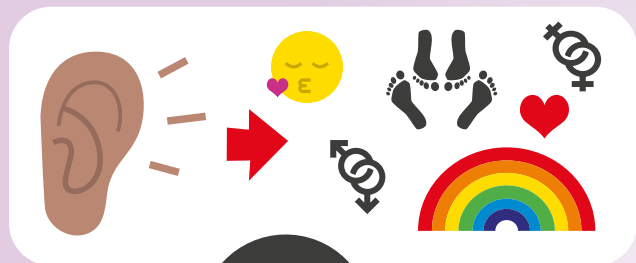
voorbeelden en vergelijkingen te maken. Laat heteroseksuele mensen begrijpen dat ze ons kunnen begrijpen! Er moet vooral niet een heel groot punt gemaakt worden van dat er veel verschil is. Want hierdoor voelen kinderen zich snel buitengesloten. Liefde is liefde, daar gaat het om. Iedereen is zichzelf. Wees niet bang voor elkaar, want we zijn allemaal mens.'

De jongeren noemen ook vaardigheden; bijvoorbeeld hoe je 'normaal' kunt omgaan met lhbt-klasgenoten. Sowieso, voegen andere leerlingen hieraan toe, zijn vaardigheden om met elkaar om te gaan heel belangrijk: 'Wat je moet doen als je merkt dat iemand er vervelende opmerkingen over maakt. Of wat je kunt doen als je merkt dat iemand er moeite mee heeft dat hij anders is. En dat je ook begrijpt wat de gevolgen zijn als je dáár weer verkeerd mee omgaat.'

Accepteren mag best moeilijk zijn

Betekent dat dat iedereen begrip moet hebben voor seksuele diversiteit?

'Nee hoor', zeggen een paar leerlingen tot grote verbazing van hun leraren. 'Je kunt er ook anders over denken. Als je een andere mening accepteert blijft er tenminste openheid bestaan om het onderwerp te bespreken.' Als je je maar respectvol gedraagt, is hun standpunt. Als je twee mensen van hetzelfde

Wat werkt: competente leraren

Aankomende leraren hebben op hun opleiding geleerd om interesse te durven tonen in hoe leerlingen bezig zijn met hun seksuele identiteit.

geslacht ziet zoemen, kan je ook weggijken of weglopen. Gewoon elkaar met rust laten als je van mening verschilt, dat houdt de dialoog in elk geval open.

'Ik vind zelf wel dat iedereen het zou moeten accepteren. Maar als je tot je twaalfde van je ouders hebt gehoord dat je seksuele diversiteit niet moet accepteren, dan kost het heel veel moed om het wél te accepteren. Sommige leerlingen hebben die moed, maar er zijn ook leerlingen die die moed niet hebben. Dan is het nog steeds belangrijk om ervoor te zorgen dat de leerlingen die acceptatie wel gaan krijgen, maar de acceptatie komt alleen vanuit de leerling zelf. En je moet niet iemand gaan buitensluiten omdat hij niet vanuit thuis of zijn persoonlijkheid tot die acceptatie kan komen.'

'Bij ons thuis is het echt niet bespreekbaar als je iets anders bent dan hetero. Ik hoef daar niet mee aan te komen. Het zou helpen als de school aandacht besteedt aan seksuele diversiteit, zodat mijn ouders daar toch iets van meekrijgen', zegt een leerling. Een andere leerling zegt: 'Ik moest zelf aan mijn ouders gaan uitleggen wat het hele spectrum van seksuele diversiteit inhoudt.'

School en ouders: allebei erover praten

Ouders, schoolpersoneel en leerlingen hebben heel uiteenlopende waarden, normen en opvattingen over seksuele diversiteit. Moet de school leerlingen opvoeden over het onderwerp?

'Voor mij hoort kennis over seksuele diversiteit bij de opvoeding van je ouders,' zegt een leraar. 'Oh, ik zie dat ook echt wel als een taak van de school,' vindt zijn collega. Een havo-leerling zegt: 'Dat is dus heel onduidelijk. Maar juist daarom kan de school het er wel met ouders over hebben, wie er wat vertelt over het onderwerp. Misschien kunnen leraren de ouders zelfs tips geven. Over hoe je het erover kan hebben.' Een docent herinnert zich een moslimleerling die uit de kast wilde komen. 'Thuis moest hij heel voorzichtig zijn, op school voelde hij zich wel veilig genoeg daarvoor. En zo'n situatie gaat misschien ook wel eens op voor andere leerlingen.'

Het heeft dus zin als de school met ouders over het onderwerp praat, verschillen benoemt, en lesgeeft over alle soorten van seksuele identiteit en genderdiversiteit. Volgens een leerling wordt er sneller gepest als leerlingen ergens onbekend mee zijn. En omgekeerd: 'Als je medeleerlingen meer afweten van alle soorten die er zijn, en van het uitvinden wie je bent en op wie je valt, is het ook makkelijker om begrip en respect voor elkaar op te brengen. Want dan heb je gewoon een heleboel verschillen, en dan hoort iedereen dus erbij.'

Mira (16, vwo):

'Wij hebben in ons eigen groepje wel veel steun aan elkaar. Maar er zijn echt wel vriendinnen-groepjes waarin het niet normaal is om bijvoorbeeld lesbisch te zijn. En die meiden oefenen ook wel druk op elkaar uit, je gaat niet zomaar in de pauze bij iemand staan die dat misschien wel is. Alles wat anders is, is sowieso raar.'

Pesten aanpakken

Maar wat, als er toch gepest wordt?

'Eigenlijk moet je eerst iets anders doen', zegt een leerling. 'Er zou begonnen moeten worden met les in burgerschap, als een kader voor hoe we met elkaar omgaan. Op grond daarvan moet je met elkaar binnen de school afspraken maken. Die afspraken zijn de basis voor een pestprotocol.' Een medeleerling reageert hier fel op. 'Zulke afspraken en een pestprotocol hebben alleen zin als ze ook worden nageleefd. Bij pesten en schelden is een beetje uitpraten niet genoeg! Er moeten echt strengere regels zijn.'

Hij krijgt bijval van een klasgenote: 'Zero tolerance. Als er meer op gelet wordt kunnen leraren schellende leerlingen ook harder aanpakken. En als ze doorgaan mogen ze van mij best geschorst worden. Iemand die "kuthomo" roept en niet eens straf krijgt, dat kan toch niet!?' Je moet duidelijk maken dat pesten op grond van discriminatie niet geaccepteerd wordt, daar is de meerderheid van de leerlingen het mee eens.

'Maar', informeert een leraar, 'wat is dan de bedoeling achter dat straffen en hard optreden? Waarom wil je dat en wat moet het effect zijn?' De leerlingen denken na. 'Eigenlijk wil je laten zien dat je best fouten mag maken, als je er maar van leert dat uitschelden stom is. Als je iemand kent, ga je diegene ook niet pesten. Dus medeleerlingen moeten leren wat het betekent

om anders te zijn, zodat ze daar meer begrip voor krijgen en elkaar gelijkwaardig gaan behandelen. Maar leraren en de schoolleiding mogen dan ook wel laten zien dat het niet oké is om negatief gedrag maar te laten gaan.'

Elin (16, vmbo):

'Laat als schoolleiding en leraren met meer aandacht zien dat je geaccepteerd wordt en dat ze je serieus nemen wanneer medeleerlingen je niet accepteren omdat je anders bent. Dit geeft een veiliger gevoel. Ik heb dat gemist en mis dit in mijn laatste jaar nog altijd. In de klassen zelf heb ik me niet onveilig gevoeld, omdat ik toevallig geluk had met mijn klassen. Ik kon goed met negatief commentaar omgaan en hield gepaste afstand van mensen die mij niet accepteerden. Maar als ik over de gang loop, hoor ik daar vooral de lagere klassen veel schelden met: 'Kankerhomo', 'Ben je gay of zo?', 'Fag' en 'Vieze lesbo'. Dat maakt mij boos. Het zijn de meest gebruikte scheldwoorden op school en de schoolleiding, leraren zouden er meer in moeten corrigeren.'

Plagen aanvoelen

Een andere leerling merkt op dat lang niet alle grapjes op de gang, in de klas en in de kantine kwaad bedoeld zijn. 'Meestal zijn ze helemaal niet bedoeld om te kwetsen. Er worden ook wel grappen over het onderwerp gemaakt omdat mensen eigenlijk niet goed weten hoe

ze erover moeten praten.' Vaak is het onbegrip, onwetendheid of onzekerheid van medeleerlingen, meent hij, en het zou helpen om er meer over te praten.

Een ander zegt: 'Jongeren onder elkaar kunnen veel beter de straatcultuur en de straattaal begrijpen. Dus je kunt een flauwe grap beter peilen. Leraren voelen de humor niet altijd aan, laat staan dat ze weten wanneer ze moeten ingrijpen.' Daar sluit een klasgenote op aan: 'Als je er heel streng op gaat zijn dat er geen grappen over gemaakt mogen worden, dan gaat het onderwerp meteen dicht. Dan denken leerlingen: hier mag ik niet over praten, want dan kom ik homofob over. Terwijl ze het helemaal niet zijn. Je moet het heel luchtig houden. Het erover praten moet een feest zijn.'

Praten over seksuele diversiteit

Praten over seksuele diversiteit. Hoe zou dat eruit moeten zien? We vragen ons af op welke manier leraren de leerlingen daarbij tot steun kunnen zijn en wat ze van het onderwerp af moeten weten. Als we de leerlingen hiernaar vragen, zeggen ze dat leraren het onderwerp serieuzer moeten nemen. Want niet alleen medeleerlingen hebben vooroordelen, ook leraren, zo merken de jongeren op. En die mogen ze best eens bij zichzelf onderzoeken. 'Ze moeten geen ongepaste opmerkingen of grappen erover maken', zegt een meisje. 'Zorgvuldiger met geheimen omgaan', vult een medeleerling aan.

Ryan (17, vwo):

'De leraren moeten de leerlingen volledig accepteren hoe ze zijn. Dit klinkt logisch, maar ik merk toch best vaak dat een vriend, die op jongens valt, een verbaasde blik krijgt toegeworpen. Hierdoor wordt onbewust aandacht gevestigd op het feit dat iemand 'anders' is dan de rest, terwijl dit niet zo is.'

Voorlichting over seksuele diversiteit moet leiden tot een dialoog, met als doel dat 'er vertrouwen ontstaat tussen de leerlingen en de leraren, en dat de standpunten goed worden gevormd.' Voor zo'n klassengesprek verlangen leerlingen dat leraren kunnen vragen naar meningen en kunnen doorvragen naar het waarom achter die mening. 'Welke leraren moeten dat kunnen?' vraagt een biologiedocente, die ook mentor is. 'De vakdocenten van maatschappijleer, alle mentoren?'

Wat de leraar moet doen en weten

'Sommige leraren weten wel veel van seksuele diversiteit af', zegt een jongen. 'Van biologie, maatschappijleer of levensbeschouwelijke vorming. Maar die zijn niet per se allemaal even handig in het praten er over.' Een klasgenoot merkt op: 'De mentoren kijken wel serieus of wij problemen hebben, maar als je in de knoop zit moet je er zelf mee komen.' De school heeft wel een vertrouwenspersoon, maar die mag best wat

Wat werkt: uitwisselen met leerlingen

De school meet en weet hoe veilig lhbtj-leerlingen zich voelen. Ze blijft met de leerlingen uitwisselen over het thema seksuele identiteit en vraagt hen advies voor het met-elkaar-omgaan, klassengesprekken en lessen.

expliciet duidelijk maken dat hij óók aanspreekpunt is als het gaat om vragen over seksuele diversiteit.

Eigenlijk, zeggen de leerlingen, zouden álle leraren iets over het onderwerp moeten weten: de docent bij wie een leerling zich op zijn gemak voelt, is niet altijd de mentor of de vertrouwenspersoon. 'De persoonlijke band is belangrijk, en het openstaan voor vragen', zegt een jongere. 'De conciërges en baliemedewerkers moeten ook iets afweten van seksuele diversiteit om hierover een goed gesprek te voeren. Want dat zijn juist de mensen bij wie je makkelijk even een persoonlijk praatje maakt. Zij weten soms echt veel van leerlingen af.'

Dus, stelt de biologieleerare vast, al het onderwijspersoneel moet enigszins van het onderwerp op de hoogte zijn? 'Ja', zeggen de leerlingen. Alle leraren spelen een belangrijke rol in hun ontwikkeling en als een leerling met vragen of twijfels komt, moet de leraar wel weten waar hij het over heeft. 'En als een docent zich dan ongemakkelijk voelt, dan moet hij het nog steeds respecteren, en weten naar wie hij je kan doorverwijzen. Leraren hoeven niet alles precies te weten. Als je maar met ze kan praten.'

Kai (15, havo):

'We hebben met een groepje mensen vorig jaar Paarse Vrijdag georganiseerd. Dus we liepen door de gang met posters en armbandjes. En toen waren er wat leerlingen die daar vervelend over gingen lopen doen. Vragen waarom dat

nodig was. Niet echt schelden ofzo, maar ze gingen er gewoon tegenin, flauwe dingen zeggen. Wij probeerden het nog uit te leggen, ik en een vriend, maar toen kwamen er weer anderen bij staan die er ook weer moeilijk over deden. En daar was al die tijd een leraar bij die alles hoorde, maar die deed zijn mond niet open. Dat viel me echt van hem tegen.'

Veiligheid en identiteit

En als je de veiligheid van lhbtj-jongeren op school in kaart wilt brengen, hoe doe je dat dan het best? 'Zo inclusief mogelijk', zegt een meisje, 'dus zorgen dat het over álle leerlingen gaat. Dus zoveel mogelijk benoemen.' 'Ja, maar als je sommige groepen insluit, sluit je weer anderen uit', merkt een jongen op.

Hoe dan ook, hierover zijn de leerlingen het eens: bij het monitoren van de veiligheid is het belangrijk dat leraren weten op welke manier de identiteit van hun leerlingen een rol speelt. 'In enquêtes over veiligheid mogen daar best gerichte vragen over gesteld worden. Dan ziet de school ook terug waar de knelpunten zitten, als er bijvoorbeeld naar pesten wordt gevraagd.' Een ander merkt op dat leraren er ook in de wandelgangen alerter op kunnen zijn. Identiteit en sociale veiligheid hangen dus rechtstreeks met elkaar samen.

En algemene gedragsregels of burgerschapsvorming zijn niet voldoende? 'Nee! Vragen naar de veiligheidsbeleving moeten specifiek zijn, en gedragsregels ook. Scholen moeten zich daarvan bewust zijn', zeggen de jongeren. 'Dan is het ook duidelijk waaróm zij deze thema's zouden moeten monitoren.'

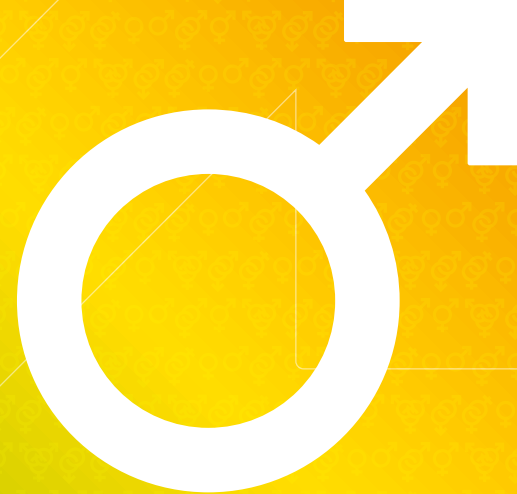
Diversiteit en identiteit

Als in de les aandacht wordt besteed aan seksuele diversiteit en het omgaan met elkaar, vinden de jongeren dat aanverwante onderwerpen ook goed kunnen worden aangesneden. Relaties en soorten relaties bijvoorbeeld. 'Veilige seks', zegt een leerling. 'Ja,' reageert een ander, 'maar bespreek dan ook álle vormen van seksualiteit. Dan worden er uiteindelijk geen labels meer op sommige vormen geplakt.'

Daarnaast noemen de jongeren het accepteren van individualiteit: 'Je kledingstijl of je huidskleur. Alles wat met je identiteit te maken heeft. Je bent in de puberteit jezelf aan het ontwikkelen en met allemaal moeilijke onderwerpen bezig. Dan is het wel fijn als je op school je mening leert vormen, en respect voor elkaar leert krijgen.'

Eigenlijk, zo blijkt uit alle reacties en verhalen van de lhbt-leerlingen, is hun belangrijkste behoefte dat zij leren elkaar te begrijpen en zelf begrepen kunnen worden. Daarom willen ze dat er open gesprekken mogelijk zijn over lastige onderwerpen die hen bezighouden, met leraren en in de klas, waarbij ze zichzelf kunnen zijn en gezien worden.

2. In de lerarenkamer: hoe leraren reageren

Wat zijn de overtuigingen, vragen en worstelingen die leraren bezighouden als het om seksuele diversiteit gaat? Hoe gaan ze er nu in de les mee om, en sluit dat aan op wat de leerlingen willen? Wat vinden leraren zelf normaal en op welke manier praten ze daarover? Of praten ze er liever niet over? Hoe gaan ze om met weerstand van de leerlingen tegen het onderwerp?

Verrast door de leerlingen

Het is een gevarieerd team, waarmee we deze gesprekken voeren. Dat is leuk; de leerlingen gaven immers al aan dat ze met alle leraren over seksuele diversiteit willen kunnen spreken. Deze leraren willen dat ook. En het zijn niet alleen leraren van vakken die voor de hand liggen, zoals biologie, maatschappijleer of levensbeschouwing, maar ook van Duits, economie, Nederlands en Frans. Ook zij voelen dus dat hen rondom het onderwerp *iets* te doen staat.

De leraren zijn aangenaam verrast door de inzichten die de lhbtbi-leerlingen hen geven. Wat praten ze open en genuanceerd over wat ze ervaren en hoe ze het op school zouden willen zien. 'Ik dacht dat we al veel aan het onderwerp deden', zegt een lhbtbi-coördinator, 'maar er kan nog wel een schepje bovenop als ik dit zo hoor. En ik houd me aanbevolen voor meer tips en adviezen van de leerlingen.'

In de les – vakinhoud en willekeur

Als je het hebt over aandacht voor seksuele diversiteit, denkt iedereen het eerst aan lessen. Ook de leraren, met wie we erover praten: zij noemen direct de vakinhoud. 'Ik besteed wel aandacht aan seksuele variatie', zegt de biologiedocente. 'Maar er is eigenlijk te weinig tijd voor, het komt maar bij één les aan de orde.'

De lerares Duits laat het ervan afhangen: 'Als ik denk dat het de kinderen aanspreekt, geef ik wel voorbeelden van homoseksuele schrijvers of bepaalde teksten.' De school organiseert projectdagen met o.a. voorlichting over seksuele diversiteit door het COC. Wie regelt dat? 'Ik', zegt een lerares, die ook mentor is. Zij vindt dat het beter bij de mentorles past. 'Maar dan toch vooral als leerlingen er zelf mee komen. Bijvoorbeeld toen een jongen in mijn mentorklas uit de kast kwam.' Maar het COC komt dus alleen lesgeven in haar klassen.

Zo is de integratie van seksuele diversiteit eigenlijk een optelsom van losse activiteiten, zoals een lesonderdeel, gastles of een project. Een doorlopende leerlijn? 'Ja, dat zou mooi zijn', verzucht een leraar. 'Maar ik zie niet voor me hoe we dat zouden kunnen realiseren.'

School en ouders: allebei erover praten

Sommige leraren vinden dat kennis over seksuele diversiteit bij de opvoeding van de ouders hoort. Praten over seks, dat doe je sowieso maar liever thuis. Anderen vinden het een pedagogische taak van de school, maar weten niet goed hoe. Het idee om daar ook nog ouders bij te betrekken geeft de leraren een ongemakkelijk gevoel. Want als je over seksuele diversiteit gaat praten, zoals de leerlingen dat graag willen, komen onvermijdelijk je eigen emoties en opvattingen boven water. Een leraar zegt: 'Ik wil best ingrijpen als er gepest wordt. Maar wanneer jongens zich verwijfd gedragen, lokken ze eigenlijk zelf reacties uit.' Een andere leraar vertelt dat een jongen op school uit de kast is gekomen en dat hij dat prima vindt. 'Als we de jongens maar niet zien zoenen op school', voegt hij eraan toe. Maar heterostelletjes mogen wel zoenen? 'Dat is nu eenmaal minder provocerend.'

Een homoseksuele docent schrikt hiervan. Hij kent de standpunten van zijn collega's niet, maar voelt dat er allerlei veronderstellingen achter liggen waar hij het graag met hen over zou hebben. Hoe ouders

Wat werkt: doelen stellen

De leraren zijn betrokken bij de leerlingen, als individuen en als groep. De leraren bedenken samen wat ze met de leerlingen willen bereiken wat betreft respect voor seksuele diversiteit. Niet alleen op het gebied van kennis, maar ook over houding en gedrag.

over het onderwerp denken kan hij al helemaal niet inschatten. Hij concludeert: 'Ik heb steun van mijn collega's nodig, zonder hen kan ik het niet. Maar daarvoor moet ik hen eerst voorlichten. Want mijn collega's hebben zelf ook verschillende meningen over dit onderwerp. Als we dat gesprek niet kunnen voeren, hoe kunnen we het dan wel goed doen naar de leerlingen? Kennen wij elkaar eigenlijk wel goed in de school? Hoe spreken wij elkaar op elkaars gedrag aan?'

De leraren zijn dus, ook onderling, zoekende naar hun rol in het omgaan met seksualiteit en seksuele diversiteit. Wat heeft dat voor gevolgen voor de veiligheid op school? Nu stellen leerlingen hun coming-out meestal uit tot ze van school af gaan en voor hun vervolgopleiding naar een andere stad verhuizen. En als een leerling wél uit de kast komt, beschouwen leraren dat vaak als een bijzonder incident. 'De situatie van die leerling komt wel regelmatig ter sprake tijdens de tweewekelijkse leerlingbespreking. Maar preventief doen we weinig tot niets voor alle andere leerlingen', stelt een docent vast. Misschien voelen die zich alsnog belemmerd om uit de kast te komen.

Pesten aanpakken

De leerlingen willen dat er hard wordt opgetreden tegen pesten. Dat zou overal zo moeten zijn. Een directeur zegt dat zij een leerling meteen erop aanspreekt wanneer iemand met 'homo' scheldt: 'Wanneer je

daar vanaf de brugklas op handhaaft, merk je dat in de hogere jaren.' De biologieleeraar valt haar bij: 'Het zit in de genen van de school om erop te reageren.' Dat de directeur zich hierover uitspreekt, voelt hij als beslissend.

Pesten aanvoelen

Maar wanneer is er sprake van vriendschappelijk plagen, en wanneer van pesten? Lhbt-leerlingen kunnen zelf goed inschatten wanneer iets grappig bedoeld is, en wanneer het discriminerend is. Een leeraar merkt op: 'Ik twijfel weleens of ik er wat van moet zeggen als iemand met 'homo' scheldt, omdat het toch ook gewoon vriendschappelijk bedoeld kan zijn.' De lhbt-leerlingen leggen het hem even uit. 'Juist in vriendengroepen waarin het helemaal niet geaccepteerd is, wordt vriendschappelijk met 'homo' gescholden. Maar dat kan alleen omdat iedereen weet dat de jongen die wordt aangesproken weet, dat zijn vriend weet dat hij geen homo is. Het lijkt oppervlakkig een leuk geintje, maar *eigenlijk* is het een dodelijke belediging om iemand homo te noemen.'

Maar waarom? Wat maakt het zo beledigend? 'Homo, dan bedoelen ze dat je overkomt als mietje, dat je je verwijfd gedraagt. Jongens tolereren dat onderling niet van elkaar.' Onderhuids blijft zo'n zogenaamd plaagstootje dus negatief en homofob. 'Het heeft te maken met wat vrouwelijk is, en hoe jongens over vrouwen denken. En leraren doen daar soms onbe-

wust ook aan mee, terwijl ze zelf denken dat ze leuk bezig zijn en intussen de leerlingen een beetje voor paal zetten.'

Praten over seksuele diversiteit

En die openheid, uitwisseling en gelijkwaardige behandeling waar de leerlingen zo'n behoefte aan hebben? Dat zou nog een stapje verder gaan dan alleen lessen. Voor de meeste leraren is dat nieuw. En spannend.

Behalve de eigen leraar staat er ook wel eens een externe docent voor de klas om over seksuele diversiteit te praten. Ervaringsverhalen maken vaak grote indruk op de leerlingen en ze zorgen voor empathie en begrip. De gastlessen van het COC zijn om die reden heel gewild. Maar de leraren plaatsen ook kanttekeningen bij deze aanpak. 'Wij hadden in alle jaren gastlessen, maar toen gaven leerlingen als feedback dat seksualiteit ieder zijn eigen ding is, dat niet steeds hoeft te worden uitgelicht.'

Bovendien gaat het om veel meer dan alleen kennisoverdracht over andersoortige relaties. De leerlingen hebben behoefte aan het oefenen van respect, omgangsvormen en het onderzoeken van vooroordelen. Dat soort vaardigheden van houding en gedrag worden juist geoefend en gestimuleerd in vanzelfsprekende, terloopse gesprekjes. 'Maar zo'n

terloops gesprek in de klas kan vol valkuilen zitten,' stelt een leraar vast. 'Ik ben allang blij als iemand van het COC dat met mijn leerlingen doet, anders zit ik zélf met het onderwerp in mijn maag. Als ik me iets te open of iets te positief over dit onderwerp uitlaat, dan gaat dat misschien toch op één of andere manier aan mij kleven, en dat zou de relatie met de leerlingen kunnen vertroebelen. En ik moet nog wel het hele jaar door met die leerlingen.'

Dat zijn niet alle collega's met hem eens. 'Ik vind het ook lastig hoor, dat klassengesprek. Maar ik wil juist graag leren hoe ik met vooroordelen en weerstand kan omgaan', zegt een lerares. 'Het kan best confronterend zijn', zegt een ander. 'Als ik het daarover met mijn leerlingen wil hebben, moet ik ook mijn eigen vooroordelen en normen onder ogen zien. Ik kan nou wel denken dat ik zo goed op de hoogte en open-minded ben, maar misschien mis ik bepaalde nuances.' En de leerlingen kunnen soms behoorlijk ongenueanceerd uit de hoek komen of met heftige emoties reageren.

'Volgens mij komt dat doordat ze er te weinig vanaf weten', zegt een docente. 'Ja, maar dat is het niet alleen', reageert haar collega. 'Het gaat dus ook om respect voor elkaar. En ik mis soms bij leerlingen de basisvaardigheden om fatsoenlijk met elkaar om te gaan. Dan hebben ze het over het 'recht van vrije meningsuiting', want dat horen ze bepaalde politici ook roepen, maar ik ben er niet blij mee.' Alle leraren zouden graag willen leren hoe je aan de houding van leerlingen werkt, en op welke manieren je een

gesprek in de klas over gevoelige onderwerpen kunt inrichten en begrenzen. De leerlingen zelf hebben duidelijk aangegeven dat ze graag hebben dat erover gepraat wordt.

'Aan de andere kant: hoe ingewikkeld is het nu eigenlijk? Ik heb een homoseksuele leerling in de klas en dat is wel duidelijk te zien, maar iedereen accepteert hem', zegt een docente. Maar zij krijgt tegengas van een collega: 'Dat wil toch niet zeggen dat de rest van de school meteen veilig is voor iedereen? Buiten de klas is het voor diezelfde leerling misschien al heel anders.' Een leerling bevestigt dit: buiten de lessen om probeert hij zich minder expliciet te uiten en te gedragen, om incidenten te voorkomen.

Wat de leraar moet doen en weten

De leerlingen hebben de wens uitgesproken dat alle leraren iets van seksuele diversiteit afweten en openstaan voor een persoonlijk gesprekje. Een leraar zegt dat hij graag meer aanspreekbaar zou willen zijn voor zijn leerlingen. 'Maar hoe kan ik meer aandacht geven aan seksuele diversiteit? En hoe breng ik het gesprek met de leerlingen op dat onderwerp? Ik merk dat ik daarin wel zoekende ben. Dus daar wil ik nog wel meer over te weten komen.'

Dat identiteit en veiligheid met elkaar samenhangen hebben de leerlingen verduidelijkt in hun voorbeel-

den over het omgaan met pesten en hun veiligheidsbeleving. De zorgcoördinator kijkt terug op een pest-situatie rondom een transseksuele leerling: is dat wel op de juiste manier opgepakt? 'In het gesprek met de mentor legde de pester uit dat het om een grap ging. Ik vraag me nu af of dat gesprek wel voldoende is geweest. Hoe kan ik beter zicht krijgen op zulke situaties? En wat zou de rol van de vertrouwenspersoon kunnen zijn?'

Een lesbische lerares zegt dat ze graag een rolmodel voor de leerlingen zou willen zijn, omdat ze dat in haar eigen jeugd heeft gemist. Haar lesbische collega reageert geschrokken: 'Ik zou dat best wel eng vinden.' De leerlingen stellen haar gerust: 'Dat hoeft ook helemaal niet. Het is vooral fijn als we veel verschillende soorten voorbeelden hebben. Als wij onszelf maar kunnen zijn en erover kunnen praten.'

Diversiteit en identiteit: het team als rolmodel

Voor de leraren is het nieuw om erover na te denken hoe hun identiteit een rol speelt bij hun voorbeeldfunctie, laat staan hoe het gehele lerarenteam een voorbeeld kan zijn voor leerlingen om zich veilig te voelen en zichzelf te kunnen zijn. Een team is lang niet altijd even divers of een herkenbare afspiegeling van de leerlingenpopulatie, ook in leeftijd, gender en culturele achtergrond.

Wat werkt: willen en durven

Leraren willen en durven zich in te zetten voor het thema seksuele diversiteit. Schoolleiders inspireren, maken plannen en sturen aan. De ouders worden hierin meegenomen.

'Maar wat moet ik mijn leerlingen dan allemaal over mezelf vertellen?' verzucht een lerares. 'Dat is een individuele keuze,' zegt een Nederlandse docent van Turkse komaf. 'Ik ben liever geen Turks rolmodel, ik wil voor mijn leerlingen een Nederlander als voorbeeld zijn. Daarmee help ik ze het beste verder.' Zijn collega vraagt zich af of dat helemaal waar is. 'Zou het de leerlingen niet helpen als je hen alles kunt laten zien, hoe je als leraar geworden bent?'

De relevantie van de eigen identiteit is voor veel leraren heel verschillend. 'Ik kom voor het team wel uit de kast, maar niet voor de leerlingen,' zegt een docent. Een ander doet dit alleen als de leerlingen ernaar vragen. Sommige leraren willen wel rolmodel zijn, maar niet specifiek, dus ook niet voor gender, culturele achtergrond of seksuele voorkeur. 'Leerlingen moeten zich veilig voelen bij iemand die begrip voor hen heeft, niet bij iemand die speciaal rolmodel voor een of andere identiteit is.' Dat is precies wat de leerlingen zelf ook al aangaven. Dat zij hoe dan ook rolmodel zijn, ontdekken de leraren gaandeweg het gesprek steeds meer. 'Ik ga bewuster opletten hoe ik op de leerlingen overkom.'

Waar de lhbt-i-leerlingen hebben uitgesproken dat ze graag willen dat er specifieke aandacht is voor het onderwerp seksuele diversiteit – in de les, in het alledaagse gesprek, en in de veiligheidsmeting – geven sommige leraren aan dat ze alle leerlingen op dezelfde manier willen behandelen. In de zorg voor hun leerlingen willen ze geen uitzonderingen maken.

'Maar hoe doe je dat dan als er een leerling uit de kast wil komen,' vraagt een docent. 'Op welke manier kan je die gelijk behandelen als elke andere leerling? Wat zou je doen als een heteroseksuele leerling bij je komt met een vraag over verliefdheid?' Een andere leraar reageert hierop verontwaardigd: 'Openlijk seksueel gedrag op school is sowieso niet wenselijk, niet toegestaan zelfs!' Zijn collega's schrikken van deze uitspraak. Is praten over verliefdheid – voor alle leerlingen – nu wel of niet normaal? Is een coming-out provocerend? Hoe kan je alle leerlingen gelijk behandelen, als leraren van dezelfde school zulke verschillende signalen afgeven?

Veiligheid en identiteit

Op veel scholen zijn GSA's actief, veilige plaatsen waar leerlingen hun (seksuele) identiteit kunnen uitvinden en benoemen. Vaak organiseren zij de Paarse Vrijdag of andere activiteiten op hun school. 'Ik merk wel dat het vooral op mij aankomt,' zegt een GSA-coördinator. 'Als ik er niet achteraan zit, heeft de school het onderwerp niet vanzelf op het netvlies.' Een leerling bekent: 'Voor mij is aansluiten bij de GSA op mijn school geen optie, ik ben veel te bang om ermee gepest te worden.'

En dat terwijl veel leraren, zo blijkt uit hun reactie, juist dachten dat een GSA bijdraagt aan een veilige sfeer op school. Een andere leerling merkt op: 'Ik ben op school openlijk uit de kast. Maar ik voel helemaal

GSA

Gay & Straight Alliance of Gender & Sexuality Alliance. Sociaal veilige ruimtes, bestaande uit scholieren en leraren die vinden dat iedereen op hun school de vrijheid heeft te kunnen zijn wie ze zijn, zonder zich daarvoor te hoeven schamen of te verantwoorden. GSA's ondersteunen lhbt-leerlingen om zichzelf te zijn en stimuleren hen om samen met heteroleerlingen zichtbaarheidsacties op te zetten.

geen behoefte om me bij de GSA aan te sluiten. Een coming-out is op onze school geen issue.' Als we doorvragen naar de condities die hiervoor zorgen, blijkt het belangrijkste element niet zozeer het bestaan van de GSA te zijn als wel de openheid van schoolleiding, leraren en leerlingen.

De normen van de groep – vrienden, klas en samenleving – zijn van grote invloed en zo kunnen leerlingen ook buiten het zicht van leraren makkelijk worden uitgesloten. 'Dus de hele school zou alert moeten zijn op die groepsnormen en uitsluiting. En wij als leraren, met onze normatieve opvattingen en emoties, spelen daar ook een rol in. Je moet zelf weten hoe je erin staat, bereid zijn je eigen houding ter discussie te stellen, ook naar je leerlingen toe, de juiste kennis overdragen als dat aan de orde is, en het gesprek in goede banen leiden.'

3. In discussie:

**en wat
betekent dit?**

Eigenlijk willen leraren en leerlingen precies hetzelfde: dat de school voor alle leerlingen veilig is en dat iedereen zichzelf kan zijn. Over hoe je dat aanpakt zijn ze het in sommige opzichten met elkaar eens. Vaak vullen hun ervaringen elkaar aan. En de leerlingen willen nog net een stapje verder: specifiekere kennis, meer nuance, een persoonlijker gesprek. Wat betekenen de verhalen die we hebben gehoord, welke vragen roepen ze op en wat weten we nog meer?

Pesten en veiligheid

'Ik wil beter kunnen inspringen op die pestsituaties', zegt een mentor. 'Niet alleen beter leren signaleren wat er gebeurt, maar ook weten wat ik vervolgens doe met zo'n voorval. Hoe spreek ik de leerlingen erop aan? En hebben we dan binnen school een aanspreekpunt of maken we er officieel melding van?' Wie weet wat er speelt, ziet ook waar het misgaat en kan het beleid hierop aanpassen. Maar dan is het volgens de lhbtq-leerlin-

gen ook nodig dat medeleerlingen en leraren (elkaar) meer leren over de variatie in genderidentiteiten en seksuele voorkeuren, zodat duidelijk is op welke manier dat een rol zou kunnen spelen bij pestincidenten.

En het heeft zin als een school in haar anti-pest-beleid duidelijk beschrijft hoe ze pesten op grond van seksuele diversiteit wil tegengaan. Dat laat onderzoek zien. Leerlingen voelen zich dan veiliger en leraren voelen zich zekerder om in te grijpen bij homopesten. Lhbt-lerlingen komen eerder uit de kast en dienen bij pesten eerder een klacht in. Als er in het anti-pestbeleid iets over homopesten staat, spreekt het ook vanzelf om het bij de gedragsafspraken aan het begin van het schooljaar over onveilige situaties voor lhbt-lerlingen te hebben.

Lesgeven of open gesprek

Leraren denken bij het onderwerp seksuele diversiteit vooral aan kennisoverdracht en lesinhoud, maar uit de verhalen van lhbt-lerlingen blijkt dat hun behoeften er net anders uitzien. Zij willen graag een open gesprek kunnen hebben met hun leraren. Ze willen zichzelf gezien en gehoord voelen, en zich veilig weten temidden van hun klasgenoten en medeleerlingen. Daarvoor vinden ze het nodig dat iedereen binnen de school – leraren, mentoren, vertrouwenspersonen en schoolleiding – iets afweet van het onderwerp seksuele diversiteit, en dat er ook wordt samengewerkt als het om dat onderwerp gaat.

Jongeren in de puberteit zijn bezig met het ontwikkelen van hun (seksuele) identiteit. Om dat te kunnen doen moeten ze zich veilig voelen en ondersteund weten. Identiteit en seksuele oriëntatie zijn belangrijk voor de veiligheidsbeleving van álle leerlingen. Daarom willen ze de aandacht voor hun identiteit zo graag nadrukkelijk terugzien in de schoolregels en vragen over hun veiligheidsbeleving. Als seksuele diversiteit daarin expliciet is opgenomen, herkent iedereen zich daarin en zo is het ook duidelijk dat pesten op grond van seksuele identiteit niet geaccepteerd wordt. En ze willen dat het voor iedereen, leerlingen en leraren, normaal en vanzelfsprekend is om erover te praten.

Juist dat praten over seksuele diversiteit vinden leraren in de praktijk vaak lastig. Niet alleen gaan de reacties van leerlingen alle kanten uit, hun eigen opvatting of houding ten aanzien van seksuele diversiteit zit soms ook in de weg. Ze voelen zich geconfronteerd met spanning tussen hun eigen normatieve opvattingen en die van hun leerlingen, maar ook opvattingen die maatschappelijk bepaald zijn. Bijvoorbeeld ten aanzien van seksuele identiteit – ervan uitgaande dat iedereen heteroseksueel is. Of sekse-identiteit – ervan uitgaande dat ieder mens een man of een vrouw is, en zich als één van beide hoort te gedragen. Ten aanzien van leefstijlen; de maatschappelijke norm is dat ieder mens een langdurige, monogame relatie moet hebben. En ook over openheid en uitsluiting – wie zich niet houdt aan de geldende normen kan dat maar beter uit het zicht doen, en wie zich heel anders gedraagt moet niet vreemd opkijken als hij wordt uitgesloten.

Ze voelen aan dat ze niet alles aanvoelen en ze weten dat ze niet alles weten.

Gastlessen, bijvoorbeeld een voorlichting van het COC, bieden soms een uitkomst voor die ongemakkelijkheid. Maar is dat nu echt een oplossing die het klimaat binnen de school veiliger maakt? Gastdocenten merken tijdens hun lessen weleens op dat leraren onrust of pestgedrag in hun eigen klas niet zien. Dat ze per ongeluk, onbewust, een vooroordeel uiten. Of dat ze het onderwerp inderdaad vermijden, door zich juist niet in de les te mengen en het hoofdstuk over seksuele diversiteit thuis te laten doorlezen.

'Wat ik ook wel eens hoor, van: mijn klas is er nog niet aan toe. Dan bedoelen ze eigenlijk: ik ben er zelf nog niet aan toe. Dus mijn leerlingen zijn er niet aan toe, want ik weet niet zo goed wat de reactie gaat zijn, dus laat maar. Want ik ga het niet over een taboe onderwerp hebben in mijn klas.' zegt een theatermaker.

Een theaterstuk of een voorlichtingsles over seksuele diversiteit brengt het gesprek op gang dat sommige leraren zo lastig te voeren vinden. Ervaringsdeskundigen kunnen informatie en kennis met de leerlingen delen die de leraren zelf niet in huis hebben. En er is meteen voldaan aan de wettelijke eis om aandacht aan seksuele diversiteit te besteden. Toch is het een gemiste kans voor scholen om het thema zélf structureel een plaats te geven. 'Alsof er alleen maar

met mensen van buitenaf over dit onderwerp gepraat kan worden', zegt een leerling. 'Terwijl we dat dus juist met onze eigen leraren zouden willen.'

Competente leraren

Liever zouden de leraren hierin goed ondersteund worden. 'Ik zou wel met collega's willen reflecteren over het onderwerp, zodat je je eigen blinde vlekken en opvattingen leert kennen en benoemen', zegt een docent. 'Oefenen met vaardigheden om moeilijk bespreekbare thema's aan de orde te stellen', vult een ander aan. 'Ja,' zegt een collega, 'maar dan moet ik wel durven aangeven dat ik dat lastig vind. Ik heb niet altijd zin om te zeggen dat me dat in de klas moeilijk afaat. Maar het zou me wel helpen om dat in het team te bespreken. Als de schoolleiding daar tijd voor inruimt voel ik tenminste de vrijheid om dat ook te doen.' In de basisopleiding voor leraren komen die zaken nu nog te weinig aan bod. Daardoor missen afgestudeerde leraren de competentie die zij nodig hebben om gevoelige onderwerpen in de klas te bespreken.

We merken tijdens trainingen dat de voorkennis, achtergrond en leerbehoefte van leraren onderling heel verschillend zijn. Maar alle leraren willen graag leren omgaan met de vooroordelen en weerstand van hun leerlingen met betrekking tot seksuele diversiteit. Ze ontdekken bovendien dat ze niet altijd dezelfde meningen en ervaringen delen rondom seksuele

Wat werkt: samenwerken

Leraren in school werken samen en seksuele diversiteit wordt gezien als taak van het team, waarin elke leraar een rol heeft.

diversiteit. En daardoor is hun omgang met het onderwerp in de klas en de meningen en ervaringen van hun leerlingen dus ook niet altijd even consequent. Het helpt om de vooroordelen en gevoelens van onvermogen boven water te krijgen, maar het vraagt ook om vertrouwen en lef om deze uit te spreken.

Betrokken leraren

In 2016 presenteerde de Onderwijsinspectie een rapport over seksuele diversiteit in het onderwijs. Daarin waren grote verschillen te zien tussen de ervaringen van leerlingen en de meningen van teamleiders en leraren. Docenten denken dat zij voldoen aan de kerndoelen over seksuele diversiteit, maar leerlingen weten nauwelijks wat er tijdens de lessen over dit onderwerp is besproken. De leraren schatten hun eigen kennis optimistisch in, terwijl lhbt-leerlingen juist vinden dat leraren te weinig weten over seksuele diversiteit. Teamleiders en leraren denken dat hun school veilig genoeg is om uit de kast te kunnen komen, terwijl slechts elf procent van de lhbt-leerlingen vindt dat de school daarvoor ook echt veilig genoeg is.

Grote verschillen dus, tussen de inschattingen van schoolleiders, leraren en leerlingen. Dat hebben we ook teruggezien in de gesprekken op scholen. Hoe kunnen die verschillen overbrugd worden?

Een sociaal veilige sfeer scheppen voor alle leerlingen en aandacht voor seksuele diversiteit goed inrichten; misschien is intrinsieke betrokkenheid van leraren en van de schoolleiding hierbij wel de belangrijkste voorwaarde. Die maakt dat leraren bij zichzelf en bij elkaar durven nagaan wat hun eigen aannames, vooroordelen en opvattingen over seksuele diversiteit zijn. Die maakt dat het docententeam in alle openheid praat over verschillende en gedeelde normen en waarden. Zo ontdekken leraren hun persoonlijke drempels, als het gaat om seksuele diversiteit. Zo wordt duidelijk welke professionele houding daarbij hoort en welke vaardigheden zij hiervoor kunnen oefenen en aanleren.

De persoonlijke motivatie van een directeur of docent is vaak bepalend voor wat er in een school gebeurt, zeker als het om beleid gaat. Als de meerderheid van de leraren en teamleiders seksuele diversiteit een belangrijk onderwerp vindt, treden zij op als ambassadeurs en ontstaat er een soort sneeuwbal-effect binnen het team. Wanneer een school eenmaal bepaalde keuzes heeft gemaakt ontstaat er een vanzelfsprekendheid die door de hele school voelbaar is.

Weten wat de school wil met de leerlingen

Het aanleren van een respectvolle houding ten aanzien van seksuele diversiteit hoort bij het leraarschap, net als de zorg voor lhbt-leerlingen. Dat staat ook in de kerndoelen. En het geldt voor elke docent van ie-

der vak. Maar in de praktijk is het een hele zoektocht om daar een goede invulling aan te geven. 'We hebben ook niet echt een gezamenlijk doel voor ogen', constateert een teamleider. 'We gaan wel heel hard lopen als er een leerling uit de kast komt en er extra zorg nodig is. Maar daarbuiten is er niets structureels voorhanden.' Het opzetten van een doorlopende leerlijn, zoals eerder ter sprake kwam, is voor deze teamleider nog toekomstmuziek.

'Maar we zouden allicht kunnen beginnen met nadenken over wat we eigenlijk met de leerlingen willen', zegt een lerares. 'Wat zouden we hen willen bieden en op welke manier richten we dat in? Dus zowel wat de lesinhoud betreft, als juist dat openstaan en echt goed naar de leerlingen kijken. Als ik hoor dat we sommige grapjes niet eens goed kunnen inschatten...' 'Dat alleen lhbt-leerlingen dat aanvoelen, laat zien hoe belangrijk het is om daarover op school te praten. Het is dus belangrijk voor leraren om in een open uitwisseling met leerlingen deze sensitiviteit te ontwikkelen, zodat zij een veilige sfeer voor alle leerlingen kunnen creëren.

Die veilige sfeer ontstaat als de school een duidelijke norm stelt, zeggen dus de leerlingen. Zij willen dat er stevig wordt opgetreden tegen pesten, nadrukkelijk ook tegen homopesten. Ze willen dat leraren iedereen respectvol leren omgaan met verschillende meningen en verschillende identiteiten. Als je het vervelend vindt om twee jongens te zien zoenen, ga je even ergens anders staan. Leerlingen met een

andere mening hoeven niet overtuigd te worden, als ze maar respect hebben.

Doelen stellen

Daarom is het nodig dat scholen zelf gaan bepalen waar de lessen over moeten gaan. Kennisoverdracht alléén is niet voldoende om een negatieve houding om te zetten in een positieve houding. Het helpt dus als scholen zélf doelen formuleren over de kennis, houding en gedrag ten aanzien van seksuele diversiteit.

Als die leerdoelen preciezer uitgewerkt zijn, kunnen allerlei soorten interventies bewust en gericht worden ingezet tijdens de lessen en daarbuiten. We weten inmiddels veel over de impact van werkvormen en leermiddelen: interventies zoals films, rollenspe- len, interactief theater en persoonlijke verhalen van ervaringsdeskundigen zijn – mits goed gekozen en gebruikt – effectief gebleken. Bijvoorbeeld omdat een film empathie opwekt. Het tonen van een goede vriendschap van een jongere met een lhbt-klasge- noot kan de leerlingen over positief gedrag laten na- denken. Of omdat een authentiek persoonlijk verhaal, dat laat zien hoe iemand bepaalde problemen heeft overwonnen, empowerend werkt. Maar vaak weten scholen niet precies wat de werkzame elementen in deze effectieve interventies zijn, en dus worden zij niet bewust toegepast in de les.

Weet wat je (niet) weet

In sommige regio's werken aanbieders van gastlessen, workshops en lesmethoden over seksuele diversiteit intensief met elkaar samen. Ze hebben een overzicht gemaakt voor scholen, waarop ze in één oogopslag kunnen zien welke interventie ze kunnen inzetten, over welk thema, in welk leerjaar. Zo kunnen scholen een doorlopende leerlijn aanbieden in alle klassen, zonder dat mentoren of coördinatoren afzonderlijk op zoek moeten naar materiaal of aanbod. Als de impuls dan toch van buitenaf moet komen, dan maken dit soort overzichten het wel heel makkelijk voor de scholen, die er dan ook dankbaar gebruik van maken.

Maar deze aanpak heeft wel een keerzijde. Juist door van buitenaf een mooi overzicht aan te bieden, komt de vraag niet vanuit de school. Het aanbod bepaalt hoe de leerlijn eruit ziet en waar de accenten liggen. Zo blijft de aandacht voor seksuele diversiteit meer gestuurd door wat er toevallig te halen valt, dan dat de school zelf haar eigen ondersteuningsvraag formuleert. Verantwoordelijkheid, inhoud en timing blijven bij de externe partners liggen. Dat is jammer. Een school weet immers zelf het beste waar de leraren en leerlingen behoefte aan hebben.

Samenwerking

De lhbtj-leerlingen willen behalve lessen over seksuele diversiteit ook dat iedereen op school iets van het

onderwerp afweet en daarin samenwerkt. Pas dan is het klimaat in en rond de school voor hen veilig. Nu vinden ze soms wel degelijk steun bij een mentor of leraar, maar missen ze nog een netwerk erachter. Dat is ook de Onderwijsinspectie opgevallen in het onderzoek uit 2016. De aandacht voor seksuele diversiteit is vaak incidenteel en heeft dan te weinig effect om aan het kerndoel te voldoen. Om dit te verbeteren stelde de Inspectie voor om het onderwerp goed in te bedden. Het is dan wel nodig dat de schoolleider hierin het voortouw neemt en dat meerdere leraren bereid zijn om dit beleid samen actief uit te dragen.

'Bij ons gebeurt er heel veel omdat jij er achteraan zit', zegt een lerares tegen haar collega. 'Jij bent bevologen, je weet wie je moet uitnodigen voor gastlessen. En je krijgt hier op school veel mensen mee. Maar wie zou dat oppakken als jij weg bent?' De teamleider merkt op dat het thema seksuele diversiteit dan bij iemand anders zou worden ondergebracht. 'Ja, maar ik moet nog zien dat er dan met net zoveel enthousiasme wordt samengewerkt. Het is nu zo vanzelfsprekend en tegelijk zo kwetsbaar,' zegt de lerares. 'het zou echt beter zijn als het niet alleen van hem afhangt.'

Hoe ziet zo'n gezamenlijk beleid er dan uit? Het beschrijft hoe schoolpersoneel en ouders samenwerken aan een respectvolle houding voor seksuele diversiteit. 'Je zou toch denken dat een open cultuur op school wel voldoende is,' merkt een schoolleider op. 'En als wij intervisie of trainingen organiseren in het kader van sociale veiligheid, nemen we sowieso

Wat werkt: weten wat je moet weten

De school weet wat het team nodig heeft en zoekt daar ondersteuning voor, zoals trainingen op maat voor het team en voor individuele leraren.

so allerlei gevoelige thema's mee. Dus seksuele diversiteit komt vanzelf wel langs als het aan de orde is.' Maar een docent, die zelf homoseksueel is, werpt tegen: 'Ik merk dat het onderwerp toch eerder uit beeld verdwijnt als je het niet apart benoemt. Niet expres, hoor. Maar het zit gewoon niet in het systeem bij iedereen. En dat zou wel moeten.' Een ander voegt eraan toe: 'Juist doordat je weet dat het steeds terugkeert op de agenda, wordt het gewoner en ook makkelijker om het erover te hebben. En dan weten leerlingen ons ook beter te vinden.' Sommige leraren en schoolleiders hebben gemengde gevoelens over het aansnijden van het onderwerp. 'Ik betrap mezelf weleens op een soort, ja, homo-moeheid. Komen ze weer met een les of een voorbeeld. Oh ja, dat moest ook nog. Dan werkt het bijna averechts.'

Vaak vallen de thema's seksuele diversiteit en sociale veiligheid onder de verantwoordelijkheid van een speciale functionaris binnen de school. Dat kan de vertrouwenspersoon zijn, een zorgcoördinator, anti-pest-coördinator of zelfs een aandachtsfunctionaris seksuele diversiteit. Daarmee is de aandacht voor het onderwerp ergens ondergebracht. Maar in de dagelijkse praktijk is er nog vaak een extra prikkel van buitenaf nodig om met seksuele diversiteit aan de slag te gaan, en zijn deze professionals vooral bezig met het oplossen van incidenten. De aandacht is daardoor minder gericht op preventie en het scheppen van een positief leerklimaat, terwijl de leerlingen daar nu juist om vragen.

De schoolleider van een basisschool vertelt hoe zij dat gedaan heeft. 'We hebben een werkgroep in het leven geroepen met leraren en ouders om te brainstormen over een doorlopende leerlijn rondom relaties en seksualiteit, inclusief seksuele diversiteit.' Zo'n werkgroep is een mooie verbinding tussen vaststellen welke doelen de school en de ouders met de leerlingen willen bereiken, en de manier waarop deze doelen bereikt moeten worden.

'Wij werken met gezamenlijke afspraken', vertelt een andere schoolleider. 'In de eerste tien weken van ieder schooljaar beschrijven we het gewenste gedrag bij alle collega's, bij kinderen én bij ouders. Er is geen anti-pestprotocol, maar een gedragsprotocol. Bij iedere pestsituatie worden de ouders betrokken. Zo creëren we een positief en veilig schoolklimaat.' 'Doen ouders daar zo makkelijk aan mee?', vraagt een leraar zich af. 'Ja, de ouders willen dat. Het gaat om de veiligheid van hun kinderen. De school en de ouders doen dit samen.'

Op scholen waar de schoolleider in dit soort thema's bewust het voortouw neemt, zien we een cultuur ontstaan die nodig is om specifieke taken voor zorg, veiligheid en vertrouwen vast te stellen.

4. In discussie:

**in de
praktijk**

Wat gebeurt er op scholen waar het goed gaat? In de positieve verhalen die we op de scholen hoorden, kwamen vaak dezelfde factoren naar voren. Voor deze scholen waren dat elementen gebleken die hadden bijgedragen aan het goede verloop van hun aanpak. Wij gaan er vanuit dat deze zes 'bevorderende factoren' ook op andere scholen een positieve invloed hebben op de aandacht voor seksuele diversiteit.

Zes factoren die werken

Op scholen waar het goed gaat zien we schoolleiders en leraren die zélf iets willen doen aan seksuele en genderdiversiteit. Ze gaan aan de slag met en voor hun leerlingen. Ze praten met hen over sociale veiligheid. Ze meten en weten hoe veilig lhbtj-leerlingen zich voelen. We zien leraren die betrokken zijn, niet voor het onderwerp wegglopen, durf hebben om erover te praten in de klas en in de lerarenkamer. We zien schoolleiders die die leraren en leerlingen tot voorbeeld willen zijn en voorop lopen in beleid.

We zien hoe scholen dat doen in samenwerking met ouders. Ze stellen leerdoelen vast voor hun leerlingen, weten welke kennis ze zelf hebben en welke expertise ze van buiten moeten halen. De leraren zijn professioneel en competent in hun houding en vaardigheden.

Ook op scholen waar het goed gaat, gaat uiteraard nooit álles goed. De opgetekende verhalen laten echter wel zien welke factoren kunnen bijdragen aan die veilige school waarin alle leerlingen zichzelf in vrijheid kunnen ontwikkelen, hun seksuele identiteit kunnen ontdekken en begrip en respect voor elkaar leren krijgen. Deze positieve voorbeelden laten ook zien dat werken aan seksuele en genderdiversiteit binnen een sociaal veilige school geen denkbeeldig ideaal is, maar een praktisch en haalbaar streven.

Deze zes bevorderende factoren hielpen onze scholen bij het werk maken van seksuele diversiteit binnen een sociaal veilige school. We beschrijven hier deze zes 'bewezen succesvolle' elementen: wat werkt?

1 Wat werkt: competente leraren

Aankomende leraren hebben op hun opleiding geleerd om interesse te durven tonen in hoe leerlingen bezig zijn met hun seksuele identiteit.

Ze hebben de kerncompetenties in huis die nodig zijn om een sociaal veilig klimaat voor alle leerlingen te

scheppen. Zo durven zij een open pedagogische houding te hebben bij onderwerpen die maatschappelijk gevoelig liggen. Zij laten deze openheid zien, zowel in de verhouding tussen hun persoonlijke opvattingen en professionaliteit als in de interactie met leerlingen. De omgang met seksuele diversiteit is een graadmeter voor deze open houding, omdat het onderwerp gemakkelijk wordt vermeden. (Zie visual op pagina 24.)

Een schoolbegeleider:

'Als leraren handelingsverlegen zijn, zijn ze dat vaak niet op één thema. Als ze daar wat makkelijker in worden, gaan ze ook makkelijker met dit thema om, en ook makkelijker met polarisering of radicalisering.'

2 Wat werkt: uitwisselen met leerlingen

De school meet en weet hoe veilig lhbt-leerlingen zich voelen. Ze blijft met de leerlingen uitwisselen over het thema seksuele identiteit en vraagt hen advies voor het met-elkaar-omgaan, klassengesprekken en lessen.

Specifieke aandacht voor lhbt-leerlingen zorgt ervoor dat ook hún veiligheidsbeleving kan worden gemeten: in een enquête met vragen over leeftijd en sekse vullen leerlingen ook hun seksuele voorkeur en genderidentiteit in. Zo heeft monitoring betrekking op alle leerlingen.

Leraren en teamleiders praten regelmatig met lhbt- en heteroseksuele leerlingen over hun gevoel van sociale veiligheid op school. Ze staan open voor de manier waarop leerlingen over identiteit en gender- en seksuele diversiteit binnen de school willen praten. Zo checken zij of het beeld dat zij hebben van de veiligheid op school klopt bij de beleving van de leerlingen. Leraren pakken de uitkomsten van deze gesprekken op in de klas en in hun lessen. (Zie visual op pagina 32.)

Een oud-leerling, 20 jaar:

'Zorg er als school voor dat het onderwerp niet alleen maar als politiek correct wordt geaccepteerd, maar dat het ook invoelbaar is voor iedereen.

Waar ik op school zat, was iedereen het er wel mee eens dat het geaccepteerd moest zijn. Daarom hoefde er verder niet over gepraat te worden. Dat is geen goede houding, omdat het voor veel mensen, lhbtq of niet, tóch een moeilijk issue is.'

3 Wat werkt: doelen stellen

De leraren zijn betrokken bij de leerlingen, als individuen en als groep. De leraren bedenken samen wat ze met de leerlingen willen bereiken wat betreft respect voor seksuele diversiteit. Niet alleen op het gebied van kennis, maar ook over houding en gedrag.

Iedereen in het team weet hoe deze doelen gerelateerd zijn aan de sociaal-emotionele en psychosociale ontwikkeling van alle leerlingen. Vanuit de kern-

doelen stelt de school voor de leerlingen leerdoelen vast met betrekking tot burgerschap, diversiteit, seksualiteit en seksuele diversiteit. De school doet dit bij voorkeur samen met de ouders, schoolbreed en vakoverstijgend. Centraal staat de vraag: wat hebben de leerlingen nodig en hoe kunnen wij als school dat aan? De doelen worden verwerkt in pedagogische aandachtspunten, een gedragscode, een doorlopende leerlijn en in de leerlingenzorg. (Zie visual op pagina 44.)

Een gemeentebtenaar:

'Als mijn doelen voor de leerlingen zijn: wensen en grenzen helder krijgen, goede informatie geven, een veilige sfeer creëren, enz., dan moet ik de scholen ook op die manier benaderen. Ik merk dat scholen dat een verademing vinden. Dan komt hun intrinsieke motivatie op gang. En als leraren twifelen, is het belangrijk om te appelleren aan hun intrinsieke motivatie. Dan stel je de vraag: wat gun je jouw leerlingen? Wat moeten leerlingen kunnen, wat moeten ze leren, wat gun je ze op die terreinen? En hoe vertaal je dat naar de handeling die je morgen kunt doen? Als leraren via deze vragen het gevoel krijgen dat ze een doel voor ogen hebben, dan is er al veel bereikt'

4 Wat werkt: willen en durven

Leraren willen en durven zich in te zetten voor het thema seksuele diversiteit. Schoolleiders inspireren, maken plannen en sturen aan. De ouders worden hierin meegenomen.

Schoolbestuur en schoolleiding zijn er zélf van overtuigd dat het zorgdragen voor seksuele identiteit en diversiteit hoort bij hun pedagogisch vakmanschap. Ze lopen er, hoe dan ook, niet voor weg. Schoolleiders vormen zelf een voorbeeld van deze betrokkenheid voor hun leraren, en de leraren zijn op dezelfde manier betrokken bij hun leerlingen.

Zij stellen beleid vast over sociale veiligheid in samenhang met burgerschapsvorming. Ook rondom maatschappelijk gevoelige onderwerpen die gemakkelijk worden vermeden. Zij kunnen initiatief nemen, draagvlak creëren, met weerstand omgaan en de stem van minderheden meenemen in de beslissing van de meerderheid over dit onderwerp.

De schoolleiding gaat weerstand niet uit de weg, maar verkent juist angst en vooroordelen en doet hier iets mee: bijvoorbeeld bij angst dat er onrust ontstaat wanneer aan het onderwerp seksuele diversiteit expliciet aandacht wordt besteed, waardoor de sfeer op school onveiliger wordt; bij angst voor bezwaren van ouders; en bij angst bij leraren voor heftige

reacties van leerlingen. Ze nemen er geen genoegen mee wanneer leraren niet met het onderwerp aan de slag willen. Schoolleiders zorgen ervoor dat het team samen aan de slag durft te gaan.

Leraren zijn betrokken bij het onderwerp. Het docententeam formuleert gezamenlijk wat ze voor de leerlingen wil betekenen. Zo vormt het schoolpersoneel een cultuur die openstaat voor diversiteit, die leerlingen tot kritische en betrokken burgers wil opleiden. In zo'n schoolcultuur is het vanzelfsprekend om seksuele diversiteit te bespreken en situaties rond seksuele diversiteit niet te vermijden, maar onder ogen te zien.

De school betreft de ouders bij het vaststellen van de pedagogische visie. Dat is essentieel. Daarom is een 'pedagogisch partnerschap' en samenwerking met ouders, zoals bij het vaststellen van leerdoelen, wenselijk. (Zie visual op pagina 52.)

Een externe trainer:

'Schoolleiders moeten ook echt bereid zijn om te luisteren. En zij moeten zich wel kwetsbaar op durven stellen. Ze moeten echt oprecht willen horen en erkennen waar hun collega-docenten of conciërges eigenlijk daadwerkelijk tegenaan lopen. En wat er speelt onder jongeren op school'

5 Wat werkt: samenwerken

Leraren in school werken samen en seksuele diversiteit wordt gezien als taak van het team, waarin elke leraar een rol heeft.

Alle personeelsleden zijn daarvan op de hoogte, er zijn duidelijk afspraken en regels, iedereen in de school kent deze afspraken en leeft ze ook na. Er zijn gezamenlijk leerdoelen vastgesteld voor een respectvolle houding met betrekking tot seksuele diversiteit. Leraren, mentoren en kernfunctionarissen werken daarin met elkaar samen. Een vaste coördinator, eventueel een bestaande kernfunctionaris, krijgt daarvoor ondersteuning: niet alleen in beschikbare tijd, maar ook in training in procesverandering en het leren bedenken en toepassen van interventies.

Kernfunctionarissen op het gebied van zorg, veiligheid en vertrouwenszaken passen hun taakstelling aan om leraren en mentoren beter te ondersteunen. Ze zijn niet alleen gericht op incidenten en het afhandelen daarvan, maar gaan ook preventief te werk. Een incident gebruiken ze om er als school van te leren en om het beleid aan te passen. Zij ontvangen hiervoor training, ook met het oog op specifieke zorg voor lhbt-leerlingen. (Zie visual op pagina 74.)

Een schoolbegeleider:

'Als ze het opgenomen hebben in beleid, als ze een doorlopende leerlijn hebben in educatie, want dat willen we graag, in alle leerjaren aandacht voor het thema. En niet alleen ingevlogen van buitenaf, maar ook gewoon door de leraren zelf. Als er aandacht is voor zichtbaarheid, als dat goed geregeld is, en als het opgenomen is in het zorgplan van de school. Dan gaat het goed.'

6 Wat werkt: weten wat je moet weten

De school weet wat het team nodig heeft en zoekt daar ondersteuning voor, zoals trainingen op maat voor het team en voor individuele leraren.

Dat betekent dat individuele leraren of het team zelf bereid zijn om vast te stellen dat ze niet weten hoe ze iets aan moeten pakken. De ondersteuning van buitenaf zoeken scholen zelf op, liefst in samenwerkingsverband op lokaal niveau. Gastdocenten, trainers en andere aanbieders volgen de vraag van de school en ondersteunen hen zo bij leerdoelgericht werken.

Leraren zijn teambreed getraind. Hun pedagogische ontwikkeling wordt trapsgewijs opgebouwd: van burgerschapsvorming van leerlingen tot het bespreken van maatschappelijk gevoelige onderwerpen en zelfreflectie. Ze leren reflecteren op hun professionele handelen in relatie tot hun eigen normatieve overtuigingen wat betreft gender- en seksuele diversiteit. Ook getrainde leraren hebben regelmatig terugkerende intervisie. Leraren worden zo zelfstandig dat zij hun handelingsonbekwaamheid niet met externe voorlichting compenseren. (Zie visual op pagina 74.)

Een externe trainer:

'Tijd om met elkaar te praten over lastige thema's in de klas: hoe doe je dit nou eigenlijk met je leerlingen of met je studenten. Sommigen zijn daar al heel ver in, dat ze soort van experimenteren met verschillende manieren van aanpak. En anderen helemaal niet. Tijd creëren, bewustwording faciliteren en luiken openen bij leraren en schoolleiding is cruciaal. Maar jij, hoe handel jij bij een grensoverschrijdende opmerking? Confronteer je de leerlingen? Of werk je toe naar een wereldbeeld verbreden van de leerling? En wat werkt er dan bij jou?'

Colofon

Uitgever: [Stichting School & Veiligheid](#),

in samenwerking met COC Nederland en EduDivers.

Deze publicatie is uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Tekstschrijvers: Marinus Schouten en Maaïke Kluit

Design & illustratiewerk: [Home of the brave](#)

Drukwerk: Dekkers van Gerwen

© 2017 Stichting School & Veiligheid

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, in fotokopie of anderszins gereproduceerd door middel van boekdruk, foto-offset, fotokopie, microfilm of welke andere methode dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Waar begin je?

Dit boekje vertelt de verhalen van leerlingen, leraren en schoolleiders. Welke aandacht geven de leraren aan de zorg voor seksuele diversiteit? Hoe ervaren de leerlingen deze zorg? En waar hebben beide groepen behoefte aan? Ten slotte de praktijk: zes factoren waardoor de aandacht voor seksuele diversiteit op school ook ècht van de grond komt.

De gesprekken in dit boekje gaan vooral over het voortgezet onderwijs, maar zijn zeker ook herkenbaar voor het basisonderwijs en het mbo.

edupivers

